

NYHETER

Omkring 25 personer deltok på seminaret «Det var en gang en kirke» - om den gamle middelalderkirka i Melhus. Arrangementet ble holdt i Prestegårdslåna.

Melhus gamle kirke var et vakkert byggverk. Det lå på samme sted som dagens kirke. Mange kunstnere, både norske og utenlandske har malt og tegnet kirka. De eldste bildene er fra slutten av 1700-tallet. Tegning av A. Meyer, 1838.

Kirkestrid i Melhus for 130 år siden:

Da middelalderkirka ble revet

Stemninga på slutten av 1800-tallet gikk i retning at det gamle gudshuset måtte vike for ei ny og større kirke. Men da kirka ble revet, gjorde dette et sterkt inntrykk.

«Vi kan slå fast at da tårnet på den gamle kirken, etter uendelig strev endelig falt, gjorde det et uforglemmelig og vondt inntrykk på de fleste som var til stede og så vandalismen,» skrev Hans Bollingmo om da kirka falt, i jubileumsskriftet for Melhus kommune i 1937.

Melhus gamle kirke ble revet i 1890. Dagens kirke ble bygd på samme sted. En del av gjenstandene fra den gamle kirka ble tatt vare på, og finnes fortsatt, blant annet altertavla. Det var naturlig nok strid om det var nødvendig å rive middelalderkirka fra 1100-tallet. Herredsstyret gikk til slutt inn for at den gamle kirka måtte tas ned. Hadde samme spørsmål kommet opp i dag ville en nok forsøkt å bevare den gamle og bygd ei ny litt bortenfor, mener mange.

Tok bilder før den ble revet

I forrige uke holdt Melhus folkeakademi, Stiftelsen Prestegårdslåna i Melhus, Melhus historielag og kulturverninstitusjonen Disen Kolonial ved Sjur Harby i fellesskap et seminar kalt «Det var en gang en kirke» om Melhus' middelalderkirke. Seminaret var også støttet av Melhus kommune, og det ble åpnet av kultursjef Jan Erik Landrø. Han understreket betydningen av å ta vare på kulturhistorien, og berømmet de to stiftelsene Gamle Hovin og Prestegårdslåna i Melhus, som gjør en stor innsats i så måte.

Arrangørene av seminaret hadde hentet inn foredragsholdere som representerte ulike fagfelt. De kunne alle bidra til å belyse forhold knyttet til Melhus gamle kirke. Spørsmål om hvorfor middelalderkirka ble revet, hvordan historien om kirka er dokumentert, og hva ettertida

har lært av det som skjedde da den måtte vike plassen for ei ny kirke.

Øystein Ekroll, førsteamanuensis knyttet til Nidarosdomens restaureringsarbeider, omtalt som en nestor i bransjen, var første foredragsholder under seminaret. Han sa at den gamle kirka er en av de best dokumenterte i sitt slag. Derfor er følelsen av tap større enn for andre kirker som er revet.

Før kirka ble revet var fotograf Erik Olsen fra Meråker i Melhus og tok en rekke bilder av bygningen både innvendig og utvendig, av detaljer og han skildret også rivearbeidet. I kirka var fine og detaljerte kalkmalerier. Ekroll viste til at blant annet Skaun og Stein (Byneset) kirker også ble utstyrt med liknende malerier. Men kalkmaleriene i Melhus var av de beste i fylket, mente han.

Førsteamanuensis Margrethe C. Stang fra NTNU fortalte om inventaret i den gamle kirka, og hva som skjedde med det. Flere ting er gjenbrukt i nykirka, prekestolen er en del av interiøret som ble med over, også flere andre gjenstander. Mangt av det som ellers ble tatt vare på, befinner seg i dag i vitenskapsmuseet i Trondheim.

Betydningen for lokalsamfunnet

Ingrid Staurheim, fagdirektør i Kirkens arbeidsgiverorganisasjon, tok i sitt foredrag opp tomrommet som oppstår når kirkebygget forsvinner. Hun pekte på at kirkenes betydning ikke bare er av religiøs art, men også av kulturell betydning for lokalsamfunnet. Folk føler en sterk tilknytning til kirkebygget spesielt på grunn av livets overgangsseremonier, dåp, giftermål og gravferd, seremonier som er gjentatt gjennom flere generasjoner. Derfor er reaksjonene når bygget blir borte sterke. Og det påfallende er at det ikke nødvendigvis er de som har hatt den sterkeste religiøse tilknytning til kirka som gjerne vil gjenreise den nye kirka som en kopi av den gamle.

– Både de som vil ha ei helt ny kirke og de som vil ha ei kirke lik

den gamle kjemper en kamp som er viktig for dem.

Og i og med at kirka er et bygg som alltid har vært der og har hatt en sentral plass i lokalsamfunnet, betyr den mye for innbyggerne i Norge. I landet vårt er det ikke så mange slott å ta vare på, desto viktigere blir kirkene.

«Trøndertru»

Professor Idar Kjølsvik fra Nord Universitet innledet sitt foredrag spøkefullt med å si at han var vokst opp med steinkirker og klosterruiner, i Skogn og på Munkeby. Han viste til at kirkene som ble drivkraft for samfunna i Trøndelag. Han lanserte begrepet «trøndertru». Det beskriver den trua trønderne har i dag, den inkluderer både livssyn, etikk og tru. Hvordan den er blitt slik, og hvordan den trolig vil utvikle seg.

Og han tok for seg betydningen av «helligstedet», som menneskene er knytta til. I Norge er det for eksempel 200 navn som har «hov» i seg. Hov er et hellig sted. Og Melhus gamle kirke stod på et helligsted, der måtte også den nye kirka bygges. Det er sterke følelser knyttet til «helligstedet», mente han. Derfor er følelsene så sterke 130 år etter at den gamle kirka ble revet. Det er stedet, bygningen og ritualene som skaper helligstedet. Han mente ellers at Hans Nilsen Huges virksomhet i Melhus mange år tidligere hadde skapt ei brytning mellom den gamle og ei ny tid. Det var ungdommer Hauge i første rekke inspirerte, og de ble opptatt av å skape noe nytt. Det kom til å få betydning også for prosessen som ledet fram til riving av den gamle kirka, for å gi plass til ei ny og større. Hans Nilsen Hauge ble forøvrig arrestert da han oppholdt seg på Melhus prestegård, i

bygningen der seminaret ble holdt.

Kirker som blir lagt ned

Seniorrådgiver Hege Sejnæs hos Riksantikvaren tok for seg spørsmålet om hvem som tar vare på kirkene. Det er kommunene og menighetene. Enkelte kirke blir lagt ned, fordi det ikke er bruk for dem lenger, og ny kirke blir

bygd. De gamle kirkene bli stående uten funksjon. Enkelte ganger blir de imidlertid brukt ved for eksempel velser, fordi folk av nostalgi og tradisjon vil ha seremonien der.

Kulturhandverker Mattias Hallgren holdt foredraget sitt via link. Han beskrev arbeidet med å gjenreise Södra Råda kyrka i Västra Götaland etter en brann i 2001. Der ble materialet bearbeidet og bygget satt opp på samme måte som den gamle kirka som var fra 1300-tallet. Redskapene var pietetsfullt av samme form som en antok ble brukt ved det første kirkebygget. Tømmeret hentet ut av samme skog.

Men det var først og fremst middelalderkirka i Melhus som var i fokus og hovedtema under seminaret. En rekke fotografier av kirka ble vist, og malerier og tegninger av både norske og utenlandske kunstnere var på skjermen. Og ganske konkret ble det da modellbygger Arne Skarsem viste fram sin modell av kirka. Han har utført et imponerende arbeid for å anskueliggjøre byggverket og detaljene. Han har laget modellen slik at delene kan tas fra hverandre. Slik får en et inntrykk av både interiør og eksteriør.

Hvorfor ble Melhus kirke revet?

I løpet av de ulike foredragene kom en inn på faktorer som førte til riving av den gamle Melhus-kirka. For det første hadde Stortinget i 1851 gjort vedtak om at alle kirker skulle kunne romme 3/10 av menighetens befolkning. Folketallet i Melhus oversteg dette. For det andre hadde jernbanen som ble bygd rett nedenfor kirka ført til sprekker i kirkemuren. Det ble ellers på et tidspunkt påpekt at kirka var i dårlig stand. En annen rapport sier imidlertid at kirka var i god stand. Og det var et folkekrav om at eventuell ny kirke måtte reises på samme sted som den gamle. I Orkdal var ei gammel middelalderkirke, som ble byttet ut med ny kirke omtrent samtidig med Melhus. Den nye kirka der er lik den nye melhusbyggene fikk.

Kirkedepartementet gikk imot

at den gamle Melhus-kirka skulle rives. De bad herredsstyret om ei erklæring om at det ville overdra den til Foreningen for Norske Mindesmerkers Bevaring (NMB). Det betød at ei ny kirke måtte bygges på et annet sted. Det ville ikke kommuneledelsen. «Såsom den gamle tomt er det eneste sted man vil finne sig i at bygge på, finder herredsstyrelsen ingen grunn til nogen overdragelse til Foreningen for N. M. B.,» het det i vedtak fra Melhus. Året etter, i april 1889 fikk herredsstyret tillatelse til å rive kirka.

– Vi har et sterkt og stort minne fra vår gamle historie. Vi skal selv sette oss et lignende minne, ble det hevdet. «Det synet var det som felte kirken,» skrev Hans Bollingmo i 1937.

Seminaret kastet lys over mange forhold i forbindelse med middelalderkirka i Melhus, og rivinga av denne i 1890. Det er lenge siden. Men historien om den gamle kirka og striden som ble ført den gang lever videre. Og i salen under seminaret satt to som var oldebarn av sentrale personer fra den gang, og som kjente til diskusjonene og hendelsene,

Av ÅSMUND SNØFUGL

En rekke fagfolk innen kirkehistorie var invitert til å holde foredrag på seminaret. Professor Idar Kjølsvik fra Universitetet Nord (bildet) var en av dem. Sjur Harby fra Disen kolonial og Breidablikk, nasjonalt forum for kulturarv, hadde organisert seminaret og hentet inn ekspertisen.